

<https://helda.helsinki.fi>

Heidegger Suomessa

Backman, Jussi

Eurooppalaisen filosofian seura
2006

Backman , J 2006 , Heidegger Suomessa . julkaisussa J Backman & M Luoto (toim) ,
Heidegger : ajattelun aiheita . 23°45: niin & näin -lehden kirjasarja , Eurooppalaisen
filosofian seura , Tampere , Sivut 46-60 . <
http://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/Backman-Luoto_Heidegger-web.pdf >

<http://hdl.handle.net/10138/160827>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Jussi Backman

HEIDEGGER SUOMESSA

Heidegger Suomessa -kollokvion pohjalta syntyneen kokoelman yhteydessä on paikallaan luoda lyhyt katsaus Heideggerin ajattelun suomalaisen vastaanoton tähän saakka kirjoittamattomaan historiaan. Kuten Sami Pihlström artikkelissaan osoittaa, Heideggerin ajattelun vastaanottoa on Suomessa muovannut ennen kaikkea analyttisen filosofian hallitseva asema maamme akateemisissa piireissä. *Olemisen ja ajan* ilmestymistä (1927) seurannut Heideggerin kansainvälisen maineen kasvu sijoittuu ajallisesti samoihin vuosiin, joina erityisesti Wienin piirin looginen positivismi rantautui Helsingin yliopistoon professori Eino Kailan välityksellä. Wieniläiset, joiden ohjelmaan kuului filosofian vapauttaminen empiirisen luonnontieteen ja formalisoidun logiikan paradigmaan sopimattomasta metafyyysis-transsendentaalisesta kielestä, vierastivat Heideggerin ajattelua syvästi sekä filosofisista että – Hitlerin valtaannousun jälkeen – poliittisistakin syistä. Tämä penseys tarttui suomalaiseen filosofiainstituutioon, joka maan yleistä kulttuurikehitystä seuraten suuntautui toisen maailmansodan jälkeen enenevässä määrin angloamerikkalaiseen maailmaan; siellä Kailan perilliset, G. H. von Wright ja Jaakko Hintikka, ovat luoneet filosofista uraa ja vieneet samalla Suomen filosofian maailmankartalle. Sartren eksistentialismin läpi suodattanut Heideggerin filosofia nähtiin helposti

humpuukina, joka ei tieteelliseltä filosofialta ansainnut edes syventymisen vaivaa.

Tästä kehityksestä huolimatta suomalaisen sivistyneistön keskuudessa maailmansotien välisenä aikana vallinnut saksalaismielinen ja saksalaista kulttuuria ihannoiva henki sai aikaan sen, että erityisesti Husserlin fenomenologia ja sen vanavedessä myös Heideggerin ajattelu herättivät nopeasti huomiota ja kiinnostusta. Turussa filosofian professorina 1931–58 toiminut J. E. Salomaa (1891–1960), joka opettajansa Arvi Grotenfeltin tavoin kuului uskantilaisen ajattelun vaikutuspiiriin, toi ensimmäisten joukossa fenomenologian suomalaiseen tietoisuuteen: *Filosofian historiansa* II osassa (1936) hän käsittelee laveasti Husserlia ja mainitsee myös Heideggerin »vielä kesken-eräisen eksistentiaalifilosofian», jota pitää Max Schelerin kehittämän »fenomenologisen metafysiikan» siihenastisena huippukohtana.¹ Ensimmäisinä varsinaista fenomenologista opetusta antoivat Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulussa ja Helsingin käytännöllisen filosofian professorina toiminut Erik Ahlman (1892–1952) sekä Salomaan viran Turussa perinyt Sven Krohn (1903–99), jotka niin ikään olivat Grotenfeltin oppilaita. Ahlman oli innoittunut erityisesti Schelerin arvofenomenologiasta; teosofiastakin kiinnostunut Krohn katsoi, että »filosofit ovat harjoittaneet fenomenologiaa kaikkina aikoina»² ja herätti pahennusta kutsumalla väitöskirjassaan *Der logische Empirismus* (1949) loogista empirismiä ohimenneeksi suuntaukseksi, joka oli vain Helsingin yliopistossa jäänyt elämään omalaatuisena »provinsiaalisenä ilmiönä»³. Lauri Rauhala kutsuu näitä molempia opettajiaan »hengen analyysin suurmestareiksi».⁴

Ensimmäinen erityisesti Heideggeriin syventynyt suomalainen ajattelija oli lääkäri ja filosofi Yrjö Reenpää (vuoteen 1935 Renqvist; 1894–1976), joka nykypäivänäkin pysyy yhtenä syvällisimmistä Heideggerin suomalaisista tuntijoista ja ymmärtäjistä. Vuosina 1927–62 Helsingin yliopiston fysiologian professorina toiminut Reenpää teki tieteellisen päätyönsä aistinfysiologian piirissä, mutta tähän työhön kuului elimellisesti Kantin, Husserlin ja Heideggerin ajatteluun pohjautunut filosofinen ymmärrys inhimillisen havaitsemisen ja todellisuuden kokemisen yleisestä rakenteesta. Tieteelliset

kirjoituksensa Reenpää julkaisi pääasiassa saksan kielellä, ja ne saavuttivatkin suurta huomiota saksalaisella kielialueella: Heideggerilla on keskeinen asema erityisesti tutkimuksissa *Der Verstand als Anschauung und Begriff* (1952) ja *Über die Zeit* (1966) sekä Saksassa ilmestyneessä pääteoksessa *Aufbau der allgemeinen Sinnesphysiologie* (1959).

Reenpää piti myös Suomen ensimmäiset nimenomaisesti Heideggeria käsittelevät luennot Helsingissä 1950-luvun alussa. Muistelmissaan Reenpää kertoo kuulijakunnan kasvaneen luennolta toiselle: »Heideggerin filosofinen sanoma ilmeisesti ilmoitti jotakin ajan kipeästi kaipaamaa».⁵ Reenpää oli filosofiselta sivistykseltään monipuolinen ja perehtyi Suomen Filosofisessa Yhdistyksessä toimiessaan myös loogiseen positivismiin, joskin joutui lopulta erimielisyyteen Eino Kailan kanssa positivismin asemaa koskevista kysymyksistä.⁶ Koska Reenpää ei kuulunut varsinaiseen akateemiseen filosofainstituutioon, hänen onnistui kuitenkin pysytellä pahimpien opillisten ristiriitojen ulkopuolella; hänet valittiinkin toistamiseen Suomen Filosofisen Yhdistyksen johtokuntaan, ja *Ajatuksen* nide 26 (1964) omistettiin hänen 70-vuotisjuhlanumerokseen. Hän arvosti myös suuresti von Wrightin ja Hintikan työtä, joskin piti kiinni siitä, että »se mikä aineksensa mukaisesti eli oleellisesti on syvällisintä ei ole formaalisesti eksaktisti esitettävissä»⁷. Sen sijaan Reenpää katsoo, että Heideggerin varhaisvaiheessaan »fundamentaaliontologiaksi» kutsuma, *Dasein*-analytiikan muodossa toteutuva projekti voidaan, kuten Heidegger itsekin väittää, ymmärtää tällaiseksi »ensimmäisen» tai »perimmäisen filosofian» esitykseksi, josta esim. Kantin järkisoppi on johdettavissa.⁸ Yhtenä perusteluna tälle Reenpää näkee Heideggerin radikaalin tulkinnan Parmenideen ajattelusta länsimaisen metafysiikan lähtökohtana.⁹ Hän päätyy luonnehtimaan Heideggerin ajattelua »vuosisatamme suurisuuntaisimmaksi ja syvällisimmäksi ihmisolennon ulottuvuuksien kuvaukseksi», joka täydentää Kantin järkikritiikin ja Husserlin fenomenologian.¹⁰

Varsinaisilla filosofian laitoksilla tehtävän Heidegger-tutkimuksen asemaa vaikeuttivat erityisesti akateemisiin virantäyttöihin liittyneet tiedepoliittiset yhteenotot. Näistä näkyvimpiä olivat Kailan ja Salomaan kilpailu Helsingin teoreettisen filosofian professuurista 1930, jolloin Kaila monien vaiheiden jälkeen valittiin virkaan, samoin kuin

Krohnin ja Oiva Ketosen kilpa samasta professuurista 1948–51, Krohnin ja Hintikan kilpa Helsingin käytännöllisen filosofian professuurista 1956–59 sekä Lauri Routilan ja Risto Hilpisen kilpa Krohnin seuraajan paikasta Turussa 1972.¹¹ Fenomenologis-hermeneuttisesti suuntautuneiden osapuolten valitsematta jääminen näissä yhteyksissä vahvisti loogis-analyyttisen suuntauksen akateemisen aseman erityisesti Helsingissä. Heidegger-innostus kanavoitui näin ollen ensinnäkin pienempiin ja nuorempiin yliopistoihin, erityisesti Turkuun ja Jyväskylään ja myöhemmin Tampereelle; toisaalta se löysi paikkansa myös muiden akateemisten alojen piiristä, kuten Reenpään tapauksessa, ja yliopistojen ulkopuolelta.

Eryityisesti Sven Krohnin ympärille muodostui Turussa fenomenologisesti orientoitunut oppilasryhmä, jonka jäsenistä monet innostuivat Husserlin lisäksi Heideggerista. Psykologina toiminut Lauri Rauhala (s. 1914) laati Krohnin kehotuksesta Turun yliopistoon väitöskirjan *Intentionality and the Problem of the Unconscious* (1969), jossa hän etsi jungilaisen psykoanalyysin filosofisia lähtökohtia Husserlin ja Heideggerin avulla. Tämä oli lähtökohtana Rauhalan uudenväliselle eksistentiaalis-hermeneuttiselle lähestymistavalle, jonka kantavana ajatuksena on psykiatrian ja psykologian medikalisoitumisen vastustaminen ja psyyken reduktiivisen neurotieteellisen selittämisen kyseenalaistaminen sekä ihmisen mahdollisimman kokonaisvaltainen ymmärtäminen maailmassaolevana, todellisuuden merkityssuhteisiin erottamattomasti kietoutuneena ja situationaalilaisena olentona. Tämä ymmärrys, jota Rauhala yksityiskohtaisesti kehittelee lukuisissa teoksissaan (*Psykykinen häiriö ja psykoterapia filosofisen analyysin valossa*, 1974; *Humanistinen psykologia*, 1990; *Henkinen ihmisessä*, 1992; *Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä*, 1993; *Tajunnan itsepuolustus*, 1995; *Ihmisen ainutlaatuisuus*, 1998; *Ihminen kulttuurissa – kulttuuri ihmisessä*, 2005), perustuu likeisesti juuri Heideggerin *Dasein*-analytiikan hahmotuksiin ihmisenäoleamisen rakenteista. Helsingin yliopiston soveltavan psykologian apulaisprofessorina 1976–80 toiminut Rauhala on pysynyt eräänlaisena akateemisena toisinajattelijana niin filosofian kuin psykologiankin piirissä.

Kuten Leena Kakkori artikkelissaan toteaa, sveitsiläisten Ludwig Binswangerin ja Medard Bossin perustama eksistentiaalinen *Dasein*-psykoanalyysi olikin Heideggerin varhaisajattelun ensimmäinen ja vaikutusvaltaisin »sovellutus» ja ainoa, jonka kehittelyyn Heidegger itse suoraan osallistui vuosien 1959–69 nk. Zollikon-seminaarien muodossa. Heideggerilaisen psykoanalyysin vaikutuspiiriin päätyi jo varhain toinenkin suomalainen, psykiatri Martti Siirala (s. 1922). Siirala tunsikin Heideggerin ystävän ja Zollikon-seminaarien taustahahmon Medard Bossin, jonka opastuksella hän tutustui psykoanalyysin uusiin tuuliin Zürichissä 1950-luvun alussa. Tässä yhteydessä hän tapasi Heideggerin henkilökohtaisesti Bossin kodissa ja vieraili myös Karl Jaspersin luona.¹² Suomeen palattuaan Siirala on kehittänyt Bossilta, Heideggerilta ja muilta saamiensa virikkeiden pohjalta oman eksistentiaalisen psykoterapiamuotonsa, erityisesti vuonna 1958 perustetun Therapie-säätiön puitteissa. *Dasein*-analyysistä on sittemmin Rauhalan ja Siiralan ajatusten pohjalta kirjoittanut Freiburgissa ja Wienissäkin opiskellut Aki Huhtinen, jonka teos *Dasein-analyysi: Eksistentiaalinen psykoanalyysi* ilmestyi 1995.

Siiralan ohella toinen Heideggerin henkilökohtaisesti tavannut suomalainen on Lauri Routila (s. 1934), joka opiskeli Turussa niin ikään Sven Krohnin johdolla ja toimi siellä filosofian yliassistenttina. Ollessaan Freiburgissa vaihtostipendiaattina 1961 Routila otti kirjeitse yhteyttä Heideggeriin, ja tapaaminen filosofin kanssa järjestyi.¹³ Tuossa yhteydessä Heidegger neuvoi nuorta filosofia paneutumaan Aristoteleeseen – neuvo, jonka hän toistuvasti oppilailleen antoi – ja Routila otti neuvosta vaarin: hänen Aristoteleen metafysiikkaa käsittelevä väitöskirjansa *Die aristotelische Idee der ersten Philosophie*, jonka Aristoteleen ajattelun »onto-teologista» luonnetta painottava tulkinnallinen ote on vahvasti heideggerilainen, valmistui 1969. Seuraavana vuonna ilmestynyt tutkielma *Über Zeichen, Sinn und Wahrheit* (1970) pyrkii kyseenalaistamaan *Olemisen ja ajan* esityksen maailman merkityksellisyydestä viittaussuhteiden kokonaisuutena merkin ilmiöön kohdistuvan omaperäisen hermeneuttisen tutkimuksen kautta. Krohnin jäätyä eläkkeelle Routila toimi jonkin aikaa Turussa vt. professorina, mutta hävisi virantätöissä logiikkaan erikoistuneelle Risto

Hilpiselle. Tähän liittyneen »kulttuuritaistelun» yhteydessä Routila kuitenkin nousi Suomen Filosofisen Yhdistyksen puheenjohtajaksi 1973–74. Vuonna 1973 Routila peri Krohnilta myös Krohnin, Routilan ja eräiden muiden aloitteesta Turussa 1962 perustetun *Suomen Filosofian ja fenomenologisen tutkimuksen seuran* puheenjohtajuuden; alussa pienimuotoisiin keskustelupiireihin painottunut seura hakeutui nyt tiiviimpään yhteistyöhön Filosofisen Yhdistyksen kanssa, ja 1970-luvun alussa Suomessa järjestettiinkin muutamia kansainvälisiä konferensseja, joihin saapui harvinaisesti sellaisia fenomenologis-hermeneuttiseen traditioon lukeutuvia vieraita kuin Paul Ricœur, Elisabeth Ströker, Dagfinn Føllesdal ja Mikel Dufrenne.¹⁴ Sittemmin Routila on toiminut Suomen Akatemian vanhempana tutkijana, Hampurin yliopiston määräaikaisena professorina ja vuosina 1985–98 Jyväskylän yliopiston taidekasvatuksen professorina.

Niin ikään Krohnin oppilaisiin Turussa kuului Matti Juntunen (1943–79), joka myös toimi Filosofian ja fenomenologisen tutkimuksen seurassa ja siirtyi 1970-luvulla Jyväskylään. Juntusen vuonna 1967 valmistunut pro gradu *Martin Heideggerin fundamentaaliontologian modaali-temporaalinen problematiikka* (ilm. 1990), joka tarkastelee *Olemisen ja ajan* ajallisuuskysymystä kiinnostavasti perinteisten modaaliloogisten käsitteiden kannalta, lienee varhaisin suomenkielinen opinnäyte ja esitys Heideggerin ajattelusta. 1970 kirjoitettu lisen-siaatintyö (ilm. 1986) puolestaan käsitteli Husserlin fenomenologiaa. Juntusen lupaavan tutkijanuran katkaisi varhainen kuolema. Fenomenologis-hermeneuttinen perinne on kuitenkin Jyväskylässä jatkunut erityisesti Krohnin oppilaan Reijo Wileniuksen professorikaudella (1973–95). Kansainvälisen uran luonut, nykyisin Cambridgen yliopistossa opettava professori Martin Kusch (s. 1959), joka opiskeli Jyväskylässä mutta siirtyi sieltä Ouluun, on ollut kiinnostunut Heideggerin ja Gadamerin hermeneutiikasta, jota hän käsittelee mm. teoksessaan *Ymmärtämisen haaste* (1986). Väitöskirjassaan *Language as Calculus vs. Language as Universal Medium: A Study in Husserl, Heidegger and Gadamer* (1989) Kusch tuo Heideggerin ja Gadamerin kieliajattelun Hintikan semanttisen kysymyksenasettelun piiriin. Myös Jyväskylässä tutkijoina ja opettajina toimineet Matti Kosonen

(toim. *Phenomenology / Fenomenologia*, 1990) ja Eeva Sillman ovat kirjoittaneet Heideggerista. Hölderlin-kääntäjänä ja -tutkijana tunnetulta Risto Niemi-Pynttäriltä ilmestyi Jyväskylässä 1988 kirjoitus *Luonto-fraasin radikalisoituminen Martin Heideggerin filosofiassa*. Vuonna 2001 valmistui Jyväskylässä Leena Kakkorin filosofian väitöskirja *Heideggerin aukeama: Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa* – Suomen ensimmäinen nimenomaisesti Heideggeria käsittelevä filosofian väitöskirja. Kakkori on myös toimittanut esseekokoelman *Katseen tarkentaminen: Kirjoituksia Martin Heideggerin Olemisesta ja ajasta* (2003). Hegelistä ja tunnustamisesta Jyväskylässä vuonna 2003 väitellyt Heikki Ikäheimo on myös ollut kiinnostunut Hegelin ja Heideggerin välisestä suhteesta.

Tampereen yliopistossa assistenttina ja vt. apulaisprofessorina toiminut Juha Varto (s. 1949) käsitteli 1980- ja 1990-luvun taitteessa opetuksessaan laajasti fenomenologiaa ja erityisesti Heideggeria. Heideggerin habilitaatiotutkimuksen sekä Leibnizin logiikkaa tutkineen opettajansa, professori Raili Kaupin esikuvia noudattaen Varto väitteli keskiajan logiikasta (*Formal and Philosophical in Early Medieval Logic*, 1989). Varton opetus ja ajattelu seurailevat Heideggerin ajattelua hyvin laajalti, laidasta laitaan; Varto on etsinyt länsimaisen nykykulttuurin laajempaan ymmärtämiseen ja kriittiseen tarkasteluun johtavia »polkua Heideggerista» niin runoutta, taidetta, kieltä, tekniikkaa, etiikkaa, estetiikkaa, politiikkaa kuin rakkautta ja seksuaalisuuttakin sivuavien aiheiden pohjalta. Reijo Kupiainen luonnehtii Varton filosofista toimintaa malliesimerkiksi siitä, mitä Levinas tarkoittaa puhuessaan viisauden rakkauden sijasta »rakkauden viisaudesta».¹⁵ Varto on saavuttanut myös laajaa tunnettua yliopistomaailman ulkopuolella etenkin Liisa Veenkiven kanssa Yleisradiolle vuodesta 1989 alkaen laadittujen filosofisten radio- ja televisio-ohjelmien ansiosta. Vuodesta 1999 Varto on toiminut taidekasvatuksen professorina Taide- ja taiteen tutkimuksen tutkimuskeskuksessa Tampereen yliopistossa.

Varton työsuhteen päättyessä Tampereen yliopistossa hänen opetuksensa herättämä laaja kiinnostus fenomenologiaan kanavoitui vuonna 1992 Tampereella perustetun *Suomen fenomenologinen instituutti ry:n* (SUFU) toimintaan. Muutaman vuoden aktiivisesti toimeen

yhdistyksen keskeinen toiminta-alue oli monipuolinen seminaaritoiminta ja tutkielmien julkaiseminen, ensin Varton toimittamassa sarjassa Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta (FITTY) sekä myöhemmin SUFI:n omassa julkaisusarjassa. Sittemmin *Eurooppalaisen filosofian seuraksi* muuttunut yhdistys on vuodesta 1994 alkaen julkaissut filosofista aikakauslehteä *niin & näin* ja vuodesta 2002 omaa 23°45-kirjasarjaansa.

»Tampereen fenomenologian» piirissä on toiminut monia Heideggerin tutkijoina, tuntijoina ja suomentajina tunnettuja nuorempia filosofeja: *Silleen jättämisen* (1991), *»Olion»* (1996) ja *Olemisen ja ajan* (2000) suomentanut Reijo Kupiainen, joka on myös julkaissut teokset *Ajattelemisen anarkia: Transmetafyysinen asenne Martin Heideggerilla* (1991) sekä *Heideggerin ja Nietzschen taidekäsitteiden jäljillä* (1997), väitellyt Lapin yliopistossa mediakasvatuksesta heideggerilaisesta näkökulmasta (*Mediakasvatuksen eetos*, 2005) ja kirjoittanut runsaasti myös mm. taidefilosofiasta, elokuvasta ja uudesta mediasta; esseiden *»Tekniikan kysyminen»* (1994), *»Paluu»* (1994) ja *»Rakentaa asua ajatella»* (2003) suomentaja Vesa Jaaksi, joka on kirjoittanut Aristoteleeseen ja Heideggeriin pohjautuvan tutkielman *Kriisi luontosuhteessa* (1992); Heideggerin *Spiegel*-haastattelun ja George Steinerin *Heidegger*-kirjan (1997) suomentanut Tere Vadén, joka on omissa kirjoituksissaan pohjinnut Heideggerin pohjalta mm. ajattelun paikallisuutta ja kielisidonnaisuutta, *»suomalaista ajattelua»* ja etiikkaa; Timo Klemola, jonka teoksia ovat *Ruumis liikkuu – liikkuko henki? Fenomenologinen tutkimus liikunnan projekteista* (1998) sekä *Taidon filosofia – filosofin taito* (2004); Tapio Koski, joka on väitellyt vuonna 2000 niin ikään liikunnan filosofiasta mm. Heideggerin pohjalta; Pekka Passinmäki, joka on kirjoittanut Heideggerin rakentamista ja asumista koskevien ajatusten pohjalta teokset *Arkkitehtuurin unohtunut ethos* (1997) ja *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus* (2002); Heideggerista lisensiaatintyönsä (*Kuolevaisten politiikka: Ajattelun ja toiminnan subteiden uudelleen arviointi Heideggerilla*, 1999) laatinut ja aiheesta muutenkin kirjoittanut Pekka Toikka; ja jo aiemmin mainittu Aki Huhtinen.

Fenomenologinen perinne on Tampereella jatkunut fenomenologista logiikkaa ja analyttisen ja fenomenologisen perinteen yhty-

mäkohtia tutkineen Leila Haaparannan professorikaudella (1998–). Myös Tampereella julkishallinnon professorina vuodesta 1989 toiminut Pertti Ahonen on hermeneutiikkaa ja semiotiikkaa käsittelevissä teoksissaan, mm. kirjassa *Vireällä mielellä: Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat* (2003) käsitellyt Heideggeria. Tampereen yliopistossa toimivaa *JULMA* (Julkisuuden merkitykset arkielämässä) -projektia vetänyt journalismin tutkija Pertti Julkunen on puolestaan kirjoituksissaan tarkastellut mediaa ja tiedottamista erityisesti Heideggerin »kenen tahansa» (*das Man*) näkökulmasta, ja projekti on julkaissut Heideggerin fundamentaaliontologiaan kiinnittyvän antologian *Julkisuus ja ahdistus* (1993).

Analyttisen filosofian lujimpiin keskuksiin kuuluvassa Helsingissä kiinnostus mannermaiseen filosofiaan ja Heideggeriin on 1980-luvulta alkaen voimakkaasti elpynyt. Pitkälti Heidegger-tutkimus on kuitenkin sijoittunut varsinaisten filosofian laitosten ulkopuolelle, erityisesti taiteen- ja kulttuuritutkimuksen piiriin. *Suomen Semiotiikan Seuran* (per. 1979) perustajajäseniin kuulunut Eero Tarasti (s. 1948), joka on vuodesta 1983 alkaen toiminut Helsingin yliopiston musiikkitieteen professorina ja kiinnostunut erityisesti fenomenologis-hermeneuttisesta semiotikasta, julkaisi seuran *Synteesi*-lehden Heidegger-teemanumerossa 2–3/1986 yhdessä Arto Haapalan kanssa ensimmäiset Heidegger-suomennokset: Tarasti käänsi *Olemisen ja ajan* I osan 1. jakson 4. luvun, Haapala taas esseet »Luomisvoimainen ympäristö: Miksi me jäämme syrjäseuduille?» ja »Tieni fenomenologiaan». Tarasti kertoo tässä yhteydessä aloittaneensa *Olemisen ja ajan* suomentamisen jo 1970, mutta jättäneensä sen kesken koska arveli tuolloin, ettei teos kiinnostaisi Suomessa ketään; Derri-dan dekonstruktion nousun myötä Heidegger on kuitenkin Tarastin mukaan tullut Suomessakin ajankohtaiseksi.¹⁶ *Synteessissä* onkin sittemmin ilmestynyt useita Heideggeria käsitteleviä kirjoituksia. Estetiikan oppiaineessa (nykyisin osa Taiteiden tutkimuksen laitosta) vuodesta 1983 alkaen opettanut ja vuodesta 1995 estetiikan professorina toiminut Haapala (s. 1959) on opiskellut mm. Freiburgin ja Bochumin yliopistoissa ja on kiinnostunut fenomenologisesta, erityisesti Heideggerin taidefilosofiasta, josta hän on kirjoittanut runsaasti,

ja toimittanut mm. kokoelman johtavien kansainvälisten Heidegger-tutkijoiden suomennettuja kirjoituksia (*Heidegger: Ristiriitojen filosofi*, 1998) sekä Markku Lehtisen kanssa teoksen *Elämys, taide, totuus: Kirjoituksia fenomenologisesta estetiikasta* (2000). Haapalan alaisuudessa Heideggerin taidefilosofiaa ja Heideggerin ajattelua laajemmin ovat tutkineet ja innostavasti opettaneet Markku Lehtinen, joka on suomentanut Heideggerilta teoksen *Kirje »humanismista» & Maailmankuvan aika* (2000), Miika Luoto, joka on suomentanut esseen »Hölderlin ja runouden olemus» (1996) ja julkaissut teoksen *Heidegger ja taiteen arvoitus* (2002), Sami Santanen, joka on lähestynyt Heideggeria erityisesti tämän Hölderlin-tulkintojen kautta, ja Janne Kurki, jonka Aristotelesta, Kantia, Heideggeria ja Lacania käsittelevä estetiikan väitöskirja valmistui 2003. Taiteiden tutkimuksen piirissä Heidegger on laajemminkin ollut innoittajana: Marja Sakarin Helsingin yliopistossa laadittu taidehistorian väitöskirja *Käsitetaiteen etiikkaa* (2000) liittyy Heideggerin käsitetaiteen fenomenologisen ja postmodernin tulkinnan yhteyteen. Heideggerin runousajattelusta on lisäksi kirjoittanut Oulun yliopistossa toimiva Annikki Niku. Musiikkitieteen piirissä Juha Torvinen on tarkastellut Heideggerin ajattelua musiikin hermeneutiikan näkökulmasta. Myös taidekorkeakouluissa on alkanut viritä kiinnostusta Heideggerin ajattelun taiteellista ilmaisuun koskeviin ulottuvuuksiin: Kirsi Monnin tanssintutkimuksen alaan kuuluva tohtorintyö *Olemisen poettinen liike* valmistui Teatterikorkeakoulussa 2004. Arkkitehtuurin alalla Husserlin ja Heideggerin fenomenologiasta on saanut vaikutteita eturivin suomalaisiin arkkitehteihin lukeutuva Teknillisen korkeakoulun emeritusprofessori Juhani Pallasmaa.

Tärkeä voimahahmo mannermaisen filosofian piirissä on Helsingissä ollut myös 1980- ja 1990-luvuilla Käytännöllisen filosofian laitoksella opettanut Hannu Sivenius (s. 1949), joka on myös suomentanut Heideggerin *Taideteoksen alkuperän* (1995). Sivenius käsitteli ja esitteli monia Suomessa huonosti tunnettuja mannermaisia virtauksia, erityisesti Derridan dekonstruktioita ja lacanilaista psykoanalyysia, ja tältä pohjalta syntynyt Helsingin Lacan-piiri muodostui mannermaisesta ajattelusta kiinnostuneiden vapaamuotoiseksi yhteenliittymäksi

Helsingissä.¹⁷ Lacan-piirin toimesta ja myötävaikutuksesta Helsinkiin on myös kutsuttu luennoimaan ja esitelmöimään useita mannermaisten filosofian kansainvälisiä huippunimiä.

Helsingin yliopiston filosofian laitoksilla mannermainen filosofia on kokenut asteittaisen renessanssin 1980-luvulta alkaen. Kuten Pihlströmin artikkelista käy ilmi, eräät analyttisestikin virittyneet ajattelijat, kuten Jaakko Hintikka ja Raimo Tuomela, ovat osoittaneet jonkinasteista kiinnostusta Heideggerin filosofiaan. 1980-luvun alussa Hintikan oppilas, formaalisen logiikan alalta vuonna 1977 väitellyt Esa Saarinen (s. 1953), kiinnostui erityisesti Sartren eksistentialismista ja piti tähän liittyen useita innostavia kursseja. Innostavaa ja vaikutusvaltaista opetusta ja ohjausta fenomenologian alalla ovat antaneet myös Sara Heinämaa, joka väitteli vuonna 1996 Merleau-Pontyn ja de Beauvoirin ruumiifenomenologiasta, sekä Juha Himanka, jonka vuonna 2000 valmistunut väitöskirja *Phenomenology and Reduction* käsitteli fenomenologisen reduktion kysymystä niin Husserlin kuin Heideggerinkin pohjalta. Heinämaan ja Himangan oppilaista useat ovat kiinnostuneet nimenomaan Heideggerin ajattelusta, näiden joukossa Jussi Backman, joka on julkaissut Heideggerin Aristoteles-luentaa käsittelevän tutkielman *Omaisuus ja elämä – Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla* (2005) sekä suomennokset Heideggerin rehtoripuheesta (2003) ja esseestä »Sana» (2004). Strasbourgin yliopistossa Philippe Lacoue-Labarthen ja Jean-Luc Nancyn johdolla opiskellut ja siellä vuonna 2000 Hegelin ja Heideggerin välienselvittelystä väitellyt Susanna Lindberg on myös palannut Helsingin Filosofian laitokselle; Strasbourgissa on väitellyt myös sittemmin Taiteiden tutkimuksen laitoksen tutkijaksi siirtynyt Esa Kirkkopelto. Kognitiotieteen ja tekoälytutkimuksen puolella Heideggerin »mielenfilosofiasta» kiinnostui omaperäinen »postfenomenologinen» ajattelija Pauli Pylkkö, joka Tere Vadénin tavoin on kartoittanut suomen kieleen sidonnaisen paikallisen ajattelun tilaa ja mahdollisuutta. Pylkön teos *The Aconceptual Mind: Heideggerian Themes in Holistic Naturalism* (1998) tuo Heideggerin myöhäisajattelun kognitiotieteellisen ja mielenfilosofisen keskustelun piiriin.

Lisäksi Helsingin yliopistoon on viime vuosina syntynyt poikkiteollisia tutkimusprojekteja, joita yhdistää kiinnostus mannermaiseen filosofiaan ja Heideggeriin. Tällaisia ovat vuonna 2002 perustetut projektit *Eurooppalaisen ajattelun tutkijaryhmä*, jota vetää Juha Himanka ja jonka muita jäseniä ovat Jussi Backman, Susanna Lindberg, Miika Luoto ja Susanna Snell, ja *Laki ja paha*, jonka johtajana on Heideggerista ja oikeudesta kirjoittanut oikeusfilosofi Ari Hirvonen ja johon kuuluvat lisäksi Derridan ajattelusta väitellyt ja Heideggerista kirjoittanut Jari Kauppinen, Toomas Kotkas, Janne Porttikivi, Sami Santanen ja Hannu Sivenius. Nämä projektit kutsuivat yhteiseksi vieraakseen keväällä 2004 kansainvälisesti johtaviin Heidegger-tutkijoihin lukeutuvan Françoise Dasturin.

Myös taide- ja kirjallisuuspöirien kiinnostus Heideggeriin, eritoten Heideggerin harvinaislaatuisiin taidetta ja runoutta koskeviin kirjoituksiin, on perinteisesti ollut voimakas. *Synteessin*, *Nuoren Voiman* ja *Tulen & Savun* kaltaisissa taide-, kirjallisuus- ja yleiskulttuurijulkaisuissa on ilmestynyt huomattava määrä Heidegger-suomennoksia ja Heidegger-aiheisia esseitä. Ilmeisin esimerkki Heideggerin ajattelun välittömästä vaikutuksesta taiteelliseen työhön on tietysti runoilija Eeva-Liisa Manner (1921–95), jonka tuotannossa – erityisesti kokoelman *Fahrenheit 121* (1968) pitkässä runoelmassa »Kromaattiset tasot» – heideggerilainen »ei-minkään» (*das Nichts*) teema muodostaa keskeisen säikeen. Mannerin, sekä myös mm. Samuel Beckettin tuotantoa on heideggerilaisesta näkökulmasta tarkastellut kirjallisuudentutkija Raili Elovaara. Tässä kokoelmassa Mannerin suhdetta Heideggeriin käsittelee Leena Kaunosen artikkeli. Toinen Heideggerista sittemmin kiinnostunut kirjailija on Jukka Koskelainen, joka ruotii Heideggerin vuosien 1933–34 poliittista sitoutumista ja hänen myöhempää ongelmallista suhdettaan runoilija Paul Celaniin teoksesaan *Atlantiksen perintö: Kirjailijoiden uusi alku* (2000).

Heideggerin kansallissosialistinen seikkailu ja siihen liittyvät yleiset kysymykset ajattelijan vastuusta ovatkin myös puhuttaneet yleistä kulttuurista keskustelua Suomessa. Tällaista keskustelua käytiin erityisesti vuonna 2000 Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla; siihen osallistui Jukka Koskelaisen lisäksi mm. Jyväskylän yliopiston

kirjallisuuden professori Tarmo Kunnas, jonka kiinnostus Heideggeriin on ollut pitkäaikainen. Kysymys on vaikea ja vailla valmista vastausta, mutta varmaa on, ettei tämä tahra Heideggerin henkilöhistoriassa vähennä hänen ajatteluunsa kohdistuvaa kiinnostusta tai halua etsiä sitä, mikä tuossa ajattelussa on kestäväää ja Heideggerin omat mahdolliset puutteet ylittävää.

Eurooppalaisen ajattelun tutkijaryhmän 16.–17.1.2004 Helsingin yliopistolla järjestämään *Heidegger Suomessa* -tutkijakollokvioon osallistui 28 puhujaa; käsiällölevä kokoelma esittelee heidän eri aloilta ja eri suunnista käsin tekemiään avauksia Heideggeriin. Tapahtumasta *Yliopisto*-lehteen kirjoittamassaan selonteossa Tarmo Kunnas toteaa ilahtuneena kollokvion osoittavan, että Heidegger on »lopultakin tullut uskottavaksi ajattelijaksi maassamme»¹⁸. Näyttääkin todella yllättävästi siltä, että siinä missä perinteinen »heideggerilaisuus» on vanhoilla kanta-alueillaan Saksassa ja Ranskassa jonkinlaisessa laskusuhdanteessa, elävät fenomenologia ja mannermainen filosofia kukoistuskauttaan perinteisesti analyttisissä filosofisissa kulttuureissa, erityisesti Yhdysvalloissa ja Pohjoismaissa. Tätä vaikutelmaa vahvisti *Pohjoismaisen fenomenologiaseuran* (NoSP) perustaminen vuonna 2002 ja sen menestyksekkäs ensimmäinen vuosikokous Helsingissä huhtikuussa 2003: kokouksen osanotto oli laajaa, Heidegger-aiheisten esitelmien osuus oli huomattava, ja seuran perustajajäseniin kuuluu ruotsalaisen Hans Ruinin kaltaisia merkittäviä Heidegger-tutkijoita. Voidaan vain toivoa, että näillä Heidegger-tutkimuksen uusilla alueilla tutkimus säilyttää tuoreutensa ja fenomenologisen itsenäisyytensä ja konkreettisuutensa sortumatta dogmaattisuuteen tai puhtaan akateemis-oppihistorialliseen Heidegger-eksegeesiin, kuten sille monissa vanhoissa keskuksissaan on käynyt. Tällaisen tuoreuden tavoittelu on tämän kirjan pyrkimyksenä: se yrittää eri suunnilta etsiä ja tarjota avauksia Heideggeriin ja tätä kautta löytää Juha Varton sanoin »polkuja Heideggerista».

Viitteet

1. Salomaa 1936, 302–303.
2. Krohn 1990, 163.
3. Krohn 1949, 9–10.
4. Rauhala 1992, 5.
5. Reenpää 1974, 84.
6. Reenpää 1974, 82–83.
7. Reenpää 1974, 91.
8. Reenpää 1974, 86–93.
9. Reenpää 1974, 101–102, 105–106.
10. Reenpää 1974, 226.
11. Näistä vastakkainasetteluista ks. esim. Salmela 1998, 131–133, 221–222, 383–390 ja Puhakainen 2000, 158–168 sekä Lauri Routilan muistelmat (<<http://www.geocities.com/fenomenologinenseura/routilaexhibition.html>>).
12. Tästä ks. Uurtimo 1999, 65–66, 74–78.
13. Routila kertoo tapaamisestaan Heideggerin kanssa sekä Filosofian ja fenomenologisen tutkimuksen seuran vaiheista 70-vuotisjuhlansa kunniaksi avatuilla verkkosivuilla (<<http://www.geocities.com/fenomenologinenseura/routilaexhibition.html>>).
14. Helsingissä ja Turussa järjestettiin 26.–29. 3. 1971 *An International Philosophical Colloquium, Helsinki and Turku*, jonka järjestelytoimikunnassa olivat mukana Jaakko Blomberg, Matti Juntunen, Lauri Routila ja Georg Henrik von Wright. Kansainvälisiin vieraisiin kuuluivat professorit Mihailo Markovic (Belgrad), Karl Otto Apel (Saar), Peter Winch (Lontoo) ja Paul Ricœur (Pariisi). Suomen Filosofisen Yhdistyksen 100-vuotissymposiumissa vieraina olivat mm. professorit Elisabeth Ströker (Köln), Dagfinn Føllesdal (Oslo) ja Mikel Dufrenne (Pariisi).
15. Kupiainen 1999, 7–8.
16. Heidegger 1986, 30.
17. Hauskan ja monitahaisen kuvan Siveniuksen opetustoiminnasta ja filosofoinnista antaa hänen 50-vuotisjuhlakirjansa, Aula & Hirvonen & Santanen (toim.) 1999.
18. Kunnas 2004, 44.

Lähteet

- AULA, NIKO & HIRVONEN, ARI & SANTANEN, SAMI (toim.) (1999), *Totuuden raivo: Hannu Siveniuksen 50-vuotisjuhlakirja 19.7.1999*. Loki-kirjat, Helsinki.
- ESKOLA, SEIKKO (1991), *Tiedettä, taidetta, aatetta: Suomen Kulttuurirahasto Suomen kulttuurissa*. Otava, Helsinki.
- HEIDEGGER, MARTIN (1986), *Maailmassa-oleminen kanssa- ja itseolemisena: »Keskiverto ihminen»*. Suomentanut ja selityksin varustanut Eero Tarasti. *Synteesi* 5 (2–3), 19–34.
- HUHTINEN, AKI (1995), *Dasein-analyysi: Eksistentiaalinen psykoanalyysi*. (Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, 55.) Tampereen yliopisto, Tampere.
- KROHN, SVEN (1949), *Der logische Empirismus: Eine kritische Untersuchung, Erster Teil*. (Turun yliopiston julkaisuja, B 31.) Turun yliopisto, Turku.
- KROHN, SVEN (1990), *Totuus, arvo ja ihminen [1967]*. 2., esipuheella täydennetty painos. (Filosofian laitoksen julkaisuja, 45.) Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- KUNNAS, TARMO (2004), *Heidegger Suomessa. Yliopisto* 52 (3), 44.
- KUPIAINEN, REIJO (1999), *Alkusanat*. Teoksessa Lahtinen, Mikko (toim.) (1999), *Rakkaudesta filosofiaan: Juhlakirja professori Juha Varthon syntymäpäivänä 27.6.1999*. TAJU (Tampereen yliopiston julkaisujen myynti), Tampere, 7–12.
- NIINILUOTO, ILKKA (1999), *Filosofia Suomessa*. Teoksessa Nordin, Svante (1999), *Filosofian historia*. Suomentanut Jukka Heiskanen. Pohjoinen, Oulu, 491–546.
- RAUHALA, LAURI (1992), *Henkinen ihmisesä*. Yliopistopaino, Helsinki.
- REENPÄÄ, YRJÖ (1974), *Ajateltua ja koettua*. Otava, Helsinki.
- PUHAKAINEN, JYRI (2000), *Persoonan puolustaja: Lauri Raubala ihmistutkimuksen pioneerina*. Like, Helsinki.
- SALMELA, MIKKO (1998), *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata*. Otava, Helsinki.
- SALOMAA, J. E. (1936), *Filosofian historia, II: Uuden ajan filosofia*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo & Helsinki.
- UURTIMO, YRJÖ (1999), *On puhuttava siitä mistä vaikenemme: Martti Siiralan ajatuksia elämästä*. Tammi, Helsinki.